

НАФТОПЕРЕРОБНА ПРОМИСЛОВІСТЬ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Питання нафтової промисловості мають особливу вагу в сучасному світі. Важливими і для світової, і для національної економік є проблеми видобування сировини, її переробки і формування цін на нафтопродукти. Студіювання цього в історичному контексті допомагає врахувати досвід і помилки попередників, щоб віднайти якнайкращі шляхи розвитку сучасного виробництва та формування ринку нафтопродуктів.

У цій публікації покажемо становище нафтопереробної промисловості у Східній Галичині в час між двома світовими війнами. Виокремлюємо її організаційні і виробничі проблеми, аналізуємо внутрішній продаж нафтопродуктів й експорт.

Питання нафтопереробної промисловості в міжвоєнній Польщі окремо не досліджувалися. Побіжно відомості про історію цієї галузі вміщено в деяких працях з історії нафтової промисловості¹. Також про це згадано у загальних дослідженнях польської економіки З. Ляндау і Ю. Томашевського².

Після Першої світової війни нафтова промисловість Галичини занепала. Лише в середині 1919 р. почали відновлювати виробництво. У 1919 і 1920 рр. не могли нормально працювати, бо реорганізовували підприємства, зберігалася загроза війни. Лише наприкінці 1920 р. стабілізувалося видобування нафти-сирцю й помалу почали її переробляти³.

Видобування нафти-сирцю мало змінилося, бо майже всі родовища Австро-Угорської імперії розміщувалися лише в Галичині. По-іншому було в нафтопереробній промисловості. Довгі роки в Галичині розвивалися “малі” нафтопереробні заводи (далі – НПЗ), коли великі були за її межами. Австрійська влада вважала Галичину колонією, що лише мала постачати сировину. В 1913 р. тут переробляли лише половину нафти-сирцю. Після відродження Польщі НПЗ краю вдвічі збільшили виробничі потужності. Водночас більшість копалень опинилися у власності НПЗ й так концентрували все нафтове виробництво⁴.

Нафтопереробні заводи в Польщі здебільшого розміщувалися недалеко від родовищ, близько до Борислава, Дрогобича тощо. Лише один великий НПЗ був у Львові, ще декілька на кордоні краківського і сілезького воєводств. Усі НПЗ могли виробляти майже 9 тис. десятитонних цистерн на місяць (більше 100 тис. на рік): 14 великих – майже 90 тис., а малі – майже 10 тис. Малі підприємства переважно користувалися застарілою технікою. Приватні НПЗ виробляли майже 3/4 нафтопродуктів, 1/4 – Державний нафтовий завод (Państwowa Fabryka Olejów Mineralnych Polmin) в Дрогобичі. З усіх НПЗ Польщі в Східній Галичині (в окрузі Промислово-торгової палати у Львові) розміщувалося 58%⁵.

Приватні підприємства, що переробляли нафту, здебільшого були у власності чужоземців. Деякі з них володіли й копальнями, інші – купували сировину. При цьому після війни ліквідували капітали Центральних держав у польській нафтовій промисловості. У результаті закордонні капіталісти дешево продали свою власність, а

Польща з цього майже нічого не отримала. Німецький капітал віродив у себе буріння й істотно збільшив виробництво нафти-сирцю, незважаючи на втрату Ельзасу⁶.

Нафту-сирець до НПЗ біля Дрогобича і Кросно транспортували трубами, до інших – цистернами⁷. Вироби польських НПЗ були високоякісними, не поступалися закордонним. Їхні виробничі можливості вдвічі перевищували продукування нафти-сирцю, через що зростала вартість переробки. Особливо гостро відчували відсутність сировини в перші повоєнні роки, коли на її експорті можна було істотно заробити. Тому швидко ввели заборону експортувати нафту-сирець. Дехто пропонував для економії створити у країні кілька великих підприємств, щоб зменшити загальні витрати. Зі стратегічної точки зору цього не можна було робити⁸.

Натомість, необхідно було організувати НПЗ, щоб збільшити виробництво і продаж нафтопродуктів. Після скасування секвестру нафтопродуктів у 1921 р., щоб організувати продаж і рівномірний розподіл нафти по державі, створили торговельну фірму “Krajonafta”. Ця організація визначала на кожен НПЗ контингенти виробництва, потім їх реалізовувала, монополізуючи ціну. Вона, наприклад, зуміла сконцентрувати внутрішній продаж парафіну. Наприкінці 1922 р. цю організацію ліквідували, бо з неї вийшов Державний нафтовий завод в Дрогобичі. Відтоді між НПЗ розпочалася нездорова конкуренція. Впали ціни на нафтопродукти, з'явилися проблеми на ринках збуту. Неорганізованість польського експорту призвела до того, що за польські нафтопродукти платили на 30% менше, ніж за американські. Кризові явища змусили нафтову промисловість у грудні 1924 р. створити торговельну організацію Економічне об'єднання нафтопереробних заводів (Zjednoczenie gospodarze rafineruj olejów mineralnych). Ця організація теж була слабкою й не могла розв'язати проблем галузі. Об'єднання мало визначати контингенти і ціни на чотири головні продукти: нафту, бензин, газойль і парафін, проте дієво регулювало виробництво і продаж лише парафіну. Не розв'язали питання і ціни на нафту-сирець. Планували заснувати спільне бюро закупівель сировини, але не дійшли згоди в питанні максимальних та мінімальних контингентів її переробки. Стан справ погіршився наприкінці 1926 р., коли щомісяця зменшувалося виробництво нафти-сирцю в Бориславі. Також важливою була централізація експорту, чому опиралася більшість НПЗ. Третя організаційна проблема полягала в суперництві НПЗ за внутрішні ринки через надмірну розбудову торговельних підприємств у різних регіонах держави. Потрібно було зменшувати кількість таких організацій, щоб здешевити торговельні витрати⁹.

Подолати ці проблеми спробували, коли в листопаді 1927 р. заснували торговельну організацію Синдикат нафтової промисловості (Syndykat przemysłu naftowego). До неї увійшли майже всі великі виробники нафти. Синдикат продовжив політику контингентів виробництва. Упродовж року створили централізовані організації, які мали забезпечувати НПЗ Синдикату нафтою-сирцем й спільний гуртовий продаж Експорт в 1929 р. централізували у Спільному експортному бюро (Wspólne Biuro Eksportowe). Продовжували розбудовувати Синдикат, статутний капітал якого збільшили від 20 тис. злотих до 1 млн. У час відсутності кредитів, нафтова промисловість завдяки об'єднанню змогла стати фінансово самодостатньою. Щоправда, коштів було недостатньо, тому інвестували лише на найнеобхідніші потреби. За час існування Синдикату (1927–1932 рр.) стабілізувалися відносини в галузі. Ціна на бориславську нафту-сирець утримувалася на рівні більше 1700 злотих, а в час кон'юнктури сягала майже 1900 злотих¹⁰.

Криза, яка панувала в 1931 р. в світі, відбилася й на нафтопереробній промисловості. Почали падати ціни на зовнішніх ринках. Для польської нафтової промисловості це було небезпечно, бо тут виробництво нафти-сирцю коштувало дорожче, ніж в інших країнах. У середині 1932 р. між виробниками нафти-сирцю і Синдикатом укладено угоду, що все чисте виробництво сировини забирали НПЗ Синдикату і регулювали ціну на неї залежно від польських та експортних цін на фінальні продукти. Це давало змогу Синдикату утримувати високі ціни. Вони впали лише, коли Синдикат почав втрачати впливи на польському ринку. Малі НПЗ розвивалися й захоплювали внутрішній ринок, а учасники Синдикату не могли на них впливати. При цьому до уваги не брався аргумент, що малі НПЗ мали менше фінансів. Малі НПЗ не інвестували в технології, що призводило до великих втрат сировини. НПЗ Синдикату багато втрачали через великий дефіцитний експорт. Натомість малі НПЗ всі свої вироби реалізовували на внутрішньому ринку, де мали відносно високі ціни на нафтопродукти. 30 квітня 1933 р. перестав існувати Синдикат нафтової промисловості. Тоді ж завершилася угода з виробниками нафти-сирцю¹¹.

Такий стан справ непокоїв уряд. Наприкінці 1931 – на початку 1932 р. він ініціював обговорення з метою досягнення порозуміння між усіма групами нафтової промисловості. Господарське середовище вважало, що в цій справі втручання уряду мало обмежитися лише найістотнішими питаннями галузі¹². У результаті 18 березня 1932 р. вийшов закон, який надав Міністерству промисловості і торгівлі (Ministerstwo przemysłu i handlu) істотні повноваження: видавати заборони на експорт та імпорт нафти-сирцю і нафтопродуктів, визначати митні ставки, регулювати ціну сировини, централізувати в одній організації весь оборот нафти-сирцю і нафтопродуктів, створювати запаси, запобігати втратам натуральних джерел нафти-сирцю, розпоряджатися фондами, створеними для підтримки буріння. Найважливішим було те, що лише шість місяців закон відводив на добровільну організацію нафтової промисловості. В іншому випадку її створювали примусово. В липні 1932 р. створили Синдикат виробників нафти-сирцю (Syndykat Producentów Ropy). А 12 жовтня 1932 р. міністр промисловості і торгівлі примусово організував закордонний оборот нафтою і нафтопродуктами в інституції Польський нафтовий експорт (Polski Eksport Naftowy) з центром у Львові. Вона почала працювати 1 травня 1933 р. за статутом, оголошеним 31 березня 1933 р.¹³

Польський Нафтовий Експорт, визначаючи експортні контингенти нафтопродуктів, тим самим регулював і польський ринок, оскільки спочатку з'ясовував внутрішні потреби. Встановлюючи внутрішні контингенти в межах реального попиту в конкретні місяці, організація запобігала надмірній пропозиції. Так послаблювала конкуренцію, не ліквідовуючи її і не встановлюючи тим самим цін, що в час існування Синдикату спричиняло численні скарги покупців. Узалежнивши величину польських і експортних контингентів від переробки в кожному НПЗ, Польський нафтовий експорт опосередковано впливав на утримання цін на нафту-сирець; кожне обробне підприємство було зацікавлене збільшувати переробку, а тим самим і закупівлю сировини на вільному ринку. Коли створили Польський нафтовий експорт, теоретично малі НПЗ зобов'язали брати участь в дефіцитному експорті, але вони мали у порівнянні з великими підприємствами привілеї. Найменші підприємства повністю звільняли від експорту, а трохи більші замість цього сплачували до фонду буріння частину різниці між польськими і експортними цінами. Так врахували їхнє скрутне становище¹⁴.

Усі ці зміни істотно вплинули на розвиток нафтової промисловості. Найпомітніше це виявилось у цінах бруто на бориславську нафту-сирець. У першому півріччі 1933 р., коли ще діяв Синдикат, вона постійно знижувалася від 1511 злотих в січні до 1255 – в липні. Після створення Польського Нафтового Експорту збільшувалася від 1375 в серпні до 1570 в грудні. Це мало визначальне значення для можливостей утримувати і розвивати видобування нафти; позитивно вплинуло на стабілізацію цін фінальних продуктів на польському ринку¹⁵. До 1926 р. збільшувалося виробництво і технічні потужності НПЗ. У 1925 р. переробили 715 120 т сирцю, 1926 р. – 780 689 т¹⁶.

Від 1927 р. НПЗ були в кризі: зменшили виробництво нафти-сирцю, посилилася конкуренція між польськими виробниками, була погана кон'юнктура на закордонних ринках. У 1927 р. переробили лише 681 697 т нафти (на 13% менше, ніж в 1926 р.). В місяць переробили 56 800 тон, коли в 1926 р. – 65 064 тон. Оскільки НПЗ в Польщі здатні переробляти майже 110 тис. т, то використовували в 1927 р. потужності на 52%, коли в 1926 р. на 59%¹⁷. В 1928 р. переробили 723 337 т нафти-сирцю (на майже 9,5% ніж в 1927 р.). Виробничі потужності, щоправда, працювали лише на майже 55%¹⁸.

Від 1929 р. НПЗ знову відчували відсутність власної нафти-сирцю й виробляли все менше фінальних продуктів. До 1932 р. річний показник переробки сировини зменшився до 541 031 т. При цьому малі НПЗ збільшили виробництво, що свідчило про кризу лише у великій нафтовій промисловості. Такий стан справ пояснюється кон'юнктурою. НПЗ в Синдикаті заповнили свої склади і їм було важко збувати продукцію на закордонних ринках. Експортні ціни катастрофічно впали, а ціна сировини в Польщі утримувалася, перевищуючи, наприклад, ціну румунської швестеро¹⁹.

Хоч в 1933 р. переробили трохи більше нафти-сирцю (567 371 т)²⁰, але від 1934 р. виробництво НПЗ знову зменшувалося: 1934 р. – 527 656 т²¹, 1935 р. – 509 258²², 1936 р. – 489 285²³. Одночасно збільшувалися запаси на складах підприємств (в 1936 р. на 30,6% у порівнянні з 1935 р.)²⁴.

Внутрішній ринок для нафтової промисловості був вигідніший, але недостатній. Тому НПЗ Галичини мусили за будь-яку ціну форсувати експорт²⁵. При цьому боролися і за польські ринки. В колишніх прусських землях домінували сильні познанські торгові організації, тому НПЗ Галичини головно поширилися лише на колись російську частину й там заснували чимало своїх організацій з продажу нафти²⁶.

У 1925–1929 рр. внутрішнє споживання нафти зростало щороку в середньому на 10–11%²⁷, і хоча у порівнянні з іншими країнами Європи її в Польщі використовували ще дуже мало, але ситуація поліпшувалася. У 1929 р. спожили нафти на душу населення в США 22 кг, Франції – 17, Бельгії – 12, Румунії – 7,3, Польщі – ледве 6. До цього, між іншим, спричинився низький рівень культури освітлення, бо в Польщі вживали продукти, які на Заході вже забули – факели, масла, сальні свічки. Хоч повільно, але зростав попит на паливні матеріали: бензин чи газойль, що свідчило про активізацію автомобільного руху й розповсюдження використання дизельних моторів²⁸.

У 1930 р. споживання нафти у порівнянні з 1929 р. впало на 5,4%. Це сталося через кризу й зменшення купівельної спроможності населення, першочергово селян. Стан справ загострювала пропаганда бензиново-спиртових мішанок, у чому деякі кола бачили шляхи зростання виробництва спирту. Попри спротив нафтової промисловості, переважили виробники спирту і від 11 липня 1932 р. Рада Міністрів надала дозвіл на додавання до паливних матеріалів спирту. Нафтова промисловість, щоб запобігти такому стану справ, домовилася з Державною Спиртовою Монополією.

Від такого порозуміння вона втрачала майже 3 млн злотих щороку, тобто 6 доларів за одну цистерну. Польща стала єдиною країною, що мала власну нафтову промисловість, але користувалася бензиново-спиртовими сумішами. Також нафтопродукти конкурували з бензолом, який отримували від фабрикації коксу. Бензол не оподатковували споживчим податком, коли бензин сплачував 15,4 злотих від 100 кг, його перевозили за нижчими тарифами²⁹.

Економічна криза в Європі і Америці на початку 1930-х рр. найбільше торкнулася країн, що мали перевиробництво нафти. Польщі майже вдалося цьому запобігти. Консолідували торгівлю, стабілізували збут, ціни, підняли митні ставки для охорони польського виробника від конкуренції імпортованих нафтопродуктів з США, Румунії й особливо СРСР. Попри катастрофічну кон'юнктуру і проблеми з калькуляцією, з якими об'єднана галузь мусила боротися через високі ціни на нафту-сирець, вона розуміла, що прямим наслідком зниження ціни на сировину мало стати обмеження буріння та її виробництва. Тому утримували її на рівні, що давав змогу малим виробникам хоч мінімально експлуатувати родовища³⁰.

Загальна економічна криза зменшила внутрішній попит на нафтопродукти. У 1931 р. в Польщі продали їх 344 907 т, коли в 1930 р. – 392 119 т (на 12% менше). Вперше зменшилося споживання бензину на 15%; парафін замінювали іншими продуктами (твердими жирами, дешевим імпортованим стеарином тощо)³¹. Крім кризових явищ, до такого стану спричинилися також зростання конкуренції бензини з іншим паливом (бензол і спирт), банкрутство великої кількості автобусних підприємств і такі через введення закону про Дорожній Фонд, до якого згодом почали надходити кошти від вироблених нафтопродуктів, при чому іноді й тих, яких не використовували для автомобілів. Все це збільшило податкове навантаження на нафтову промисловість й справедливо викликало спротив господарського середовища³².

Криза продовжувала загострюватися, а тому Міністерство промисловості і торгівлі почало знижувати внутрішні ціни на бензин і нафту, здешевлювати промислові товари, зокрема ті, що виробляли картелі. Роздрібна ціна на бензин, яку продавали з вуличних помп, до червня 1932 р. склала 82 гроші за літр, а від червня – 75 скрізь, крім Галичини, де він коштувала від 65 до 75 грошів³³.

Стан справ незначно поліпшився аж в 1935 р., коли на 4% (від 301 742 до 313 224 т) зросло споживання нафтопродуктів, але НПЗ не компенсували постійні зниження цін. Водночас зменшилися обороти нафтопродуктами, бо покупці очікували ще більшого здешевлення³⁴.

Внутрішній ринок для виробників нафтопродуктів був замалий, тому виникла потреба експортувати ці вироби. Польські нафтопродукти вивозили здебільшого в країни Центральної Європи³⁵. До середини 1920-х рр. зовнішні ринки були традиційними. Найбільше експортували до Чехословаччини, Німеччини і Австрії. Щоправда, експорт до Австрії постійно зменшувався, бо туди Дунаєм перевозили румунські продукти, а через Трієст – американські. Трохи нафти вивозили до Франції, Данії, Югославії та Італії. Румунія, маючи власну нафтову промисловість, експортувала з Польщі парафін. Польща імпортувала небагато нафтопродуктів, які тут не виробляли³⁶. Головними конкурентами польського експорту нафтопродуктів були Румунія, СРСР і США. Ці держави намагалися поширити вплив на Центральну Європу і Балтію³⁷.

Від 1925 р. істотно зменшився експорт нафтопродуктів (на 17 100 цистерн в порівнянні з 1924 р.). Зростала конкуренція між польськими фірмами (її вдалося зменшити у 1926 р.) і чужоземними експортерами. Митна війна з Німеччиною обмежила

і цей ринок. Щоб вирівняти втрати, намагалися нав'язати відносини з балтійськими та іншими країнами, послуговуючись морськими шляхами, більше експортувати до Чехословаччини і Франції³⁸.

Ситуація в експорті нафтопродуктів погіршувалася. В 1927 р. на зменшення експорту вплинули також інші причини: зменшення видобутку сировини, погана кон'юнктура і падіння цін на закордонних ринках через перевиробництво нафти в Америці. Експорт втратив домінуюче значення³⁹. Наприкінці 1928 р. посилилася конкуренція з Румунією на чехословацькому ринку. Польські виробники шукали ринки збуту в нових країнах⁴⁰. У березні 1928 р. створили Центральне бюро для спільного продажу парафіну (*Centralne Biuro dla wspólnej sprzedaży parafiny*). Воно зуміло домовитися з двома найбільшими світовими групами, які належали до концернів Royal Dutch Shell і Betford Petroleum Co, які репрезентували американсько-англійські ринки продажу парафіну, й територіально поділили ринки збуту. Ці домовленості давали відмінні результати до 1936 р.⁴¹

Криза експорту нафтопродуктів посилилася в 1930 р., коли він впав на 22,7%. Тоді експортували 192 175 т (в 1929 р. – 260 477)⁴². Експорт нафтопродуктів у 1931 р. збільшився на 14% (219 475 тон). Це не означало зростання доходів експортерів (весь експорт концентрувався в Синдикаті нафтової промисловості). Ще в 1930 р. на світових ринках впали ціни на нафтопродукти, До цього призвело перевиробництво в США, СРСР і Румунії. Польські НПЗ змушені були експортувати за демпінговими цінами. й боротися з обмеженням валюти, імпорту і контингентами, що ввели в Європі. Зменшилося відношення експорту до внутрішнього продажу (у 1931 р. було 38,8:61,2, а у 1930 р. 32,8:67,2)⁴³.

Істотне падіння доходів від експорту змушували НПЗ нагромаджувати великі запаси нафтопродуктів на складах. У 1932 р. мала платоспроможність польського населення стала причиною зменшення внутрішнього попиту. НПЗ змушені скоротити виробництво й форсувати експорт за будь-яку ціну, щоб вивільнити склади від нафтопродуктів, вироблених в минулі роки. Експортували в 1932 р. 222 314 т нафтопродуктів, тобто на 2839 т більше, ніж в 1931 р. Із загального збуту НПЗ в Польщі реалізовано 61%, а експортовано – 39%⁴⁴. Внаслідок зменшення переробки і деякого збільшення експорту запаси в НПЗ зменшувалися. У 1933 р. на складах було 180 864 т, проти 180 204 у 1932 р. Проте в попередні роки ці запаси були значно більшими: 1928 р. – 230 926 т, 1929 р. – 196 671, 1930 р. – 214 915, 1931 р. – 216 835⁴⁵.

Низькі ціни на нафту, спричинені її перевиробництвом, загрожували світовій нафтовій промисловості. Вони почали істотно падати в 1929 р. й катастрофічно у 1931–1932 рр. (майже на 70%). Світові виробники намагалися досягти порозуміння з владою, зменшити виробництво й довести ціни на фінальні продукти до рівня, що давав би цій галузі можливість бути рентабельною. Це не принесло сподіваних результатів, тому уряд США, побоюючись продовження перевиробництва, запровадив нормування виробництва нафти-сирцю, щоб стабілізувати ціни на фінальні продукти, зокрема бензин. Така політика стримала падіння цін і послабила конкуренцію не тільки на американському ринку, а й в інших державах, де виробники пристосовували свою політику до американських умов. Це першочергово стосувалося Румунії, яка в другому півріччі 1933 р. відмовилася від політики заволодіння ринків збуту за всіляку ціну і пристосувала свої ціни до американських. В домовленості не увійшов СРСР. Щоправда, в 1933 р. він почав помалу виходити з європейських ринків, бо збільшився внутрішній попит. Через це зменшилася конкуренція з СРСР⁴⁶.

Польський експорт нафтопродуктів продовжував скорочуватися й залишався дефіцитним. У 1933 р. експортовано 227 017 т⁴⁷, 1934 р. – 203 062⁴⁸, 1935 р. – 170 709⁴⁹, 1936 р. – 159 753⁵⁰. Конкуренція на європейських ринках у 1933–1934 рр. збільшилася, бо держави, прагнучи самодостатності і поліпшення торговельного й платіжного балансів, запровадили все більші валютні обмеження, підвищили мита, ввели нові контингенти імпорту⁵¹. Польський експорт утримувався завдяки концентрації інтересів більшості фірм у Спільному Експортному Бюро (*Wspólne Biuro Eksportowe*). Там було майже 80% всіх продуктів для експорту. Це давало можливість проводити планову політику і виключало взаємну конкуренцію польських НПЗ⁵². Польща не зуміла повною мірою використати добру кон'юнктуру на закордонних ринках, яка почалася в останньому кварталі 1935 р. Тоді зросли ціни й збільшився попит на нафтопродукти. Кон'юнктура на світових ринках збуту створювала для польських нафтопродуктів добрі можливості: поліпшилися загальноекономічні відносини, почалася гонка озброєнь великих держав, зменшилася пропозиція через повільний вихід Росії зі світових ринків і завершилася експансія Румунії⁵³.

У 1930-х рр. головні напрями польського експорту мало змінилися (Чехословаччина, Гданськ Швейцарія, Австрія, Німеччина, Франція). Також, щоправда, у менших кількостях вивозили нафтопродукти до скандинавських і балтійських країн, Південної Європи, Англії⁵⁴. При цьому восени 1935 р. після десятирічної перерви відновили більше-менше нормальні відносини з Німеччиною й уклали з нею торговельний договір. Польські нафтопродукти отримали експортні контингенти від Німеччини⁵⁵.

Від 1936 р. польська нафтопереробна промисловість почала поступово планово розвиватися. Збільшувалося внутрішнє споживання. Велике значення мав розвиток у Польщі Центрального промислового округу (*Centralny Okręg Przemysłowy*) і розуміння необхідності розвивати галузь з мотивів безпеки⁵⁶.

Нафтопереробна промисловість у Галичині міжвоєнного періоду зазнала істотних змін. Першочергово тут збільшилася виробнича потужність НПЗ, яка значно перевищувала можливості виробництва нафти-сирцю. Внутрішній ринок, хоч і збільшувався, повною мірою не був достатнім для виробників нафтопродуктів. Тому вони були змушені форсувати експорт. Ситуація на закордонних ринках була несприятливою. Там проводили політику економічної самодостатності, тому часто вводили заборони на імпорт і контингенти. Водночас через перевиробництво значно впали ціни на нафтопродукти, а польська сировина залишалася однією з найдорожчих. Водночас розвиток нафтопереробної промисловості Галичини гальмувала відсутність організації.

¹ Boryń M. *Historia polskiego przemysłu naftowego* / M. Boryń, A. Chodubski, B. Duraj. – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2014. – 115 S.; Cząstka J. *Nafta w Polsce* / J. Cząstka. – Kraków: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1972. – 36 S.; *Historia Polskiego przemysłu naftowego* / [red. R. Wolwicz; Muzeum Regionalne PTTK, im. Adama Fastnachta w Brzozowie]. – Brzozów-Kraków, 1994. – Т. 1. – 749 s.; 1995. – Т. 2. – 615 S.; Majewski M. W. *Poszukiwanie złóż ropy naftowej i gazu w Polsce* / Majewski Mariusz Wojciech // 66 *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica*. – Т. VIII. – Kraków, 2009. – S. 129–154; Іваницький Є. Історія Бориславського нафтопромислового району в датах, подіях і фактах. / Є. Іваницький, В. Михалевич. – Дрогобич: Добре серце, 1995. – 102 с.

² Landau Z. *Gospodarka Polski międzywojennej, 1918–1939* / Z. Landau, J. Tomaszewski. – Т. I, II, III, IV. – Warszawa: KiW, 1967, 1971, 1982, 1989. – 395, 359, 450, 549 s.

³ Wachtel F. Historyczny rozwój przemysłu naftowego / Filip Wachtel // Ankieta naftowa odbyta dnia 25 marca 1933 roku z inicjatywy Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie. – Lwów, 1933. – S. 14–16.

⁴ Ungler S. Obecny stan polskiego przemysłu naftowego / S. Ungler // Przegląd gospodarczy. – Warszawa, 1925. – 15 marca. – Z. 6. – S. 333.

⁵ Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. – Lwów, 1925. – S. 118; Wachtel F. Historyczny rozwój... S. 19–20.

⁶ Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. – Lwów, 1925. – S. 118; Wachtel F. Historyczny rozwój... S. 20; Wygard I. Warunki bytu i rozwoju własnego przemysłu naftowego / Ignacy Wygard // Ankieta naftowa odbyta dnia 25 marca 1933 roku z inicjatywy Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie. – Lwów, 1933. – S. 127.

⁷ Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. – Lwów, 1925. – S. 118.

⁸ Gaj J. Potrzeby inwestycyjne Małopolski Wschodniej w zakresie przemysłu naftowego i gazyfikacji / Józef Gaj. – Lwów, 1939. – S. 7; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby Handlowej i Przemysłowej we Lwowie w roku 1925. – Lwów, 1926. – S. 38; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1927. – Lwów, 1929. – S. 105; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1930. – Lwów, 1931. – S. 109; Wachtel F. Historyczny rozwój... – S. 20.

⁹ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 1. – Оп. 18. – Спр. 1114. – Арк. 26; Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. – Lwów, 1925. – S. 123 – 124; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1926. – Lwów, 1927. – S. 95–96.

¹⁰ Majewski M. W. Poszukiwanie złóż ropy... – S. 144; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1927. – Lwów, 1929. – S. 110; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie w roku 1928. – Lwów, 1930. – S. 49–51; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1929. – Lwów, 1930. – S. 56, 58, 60; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 108

¹¹ ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 3. – Спр. 852. – Арк. 1–19зв; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1931. – Lwów, 1932. – S. 136; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 108; Schaetzel S. Obecna sytuacja przemysłu naftowego / Stanisław Schaetzel // Ankieta naftowa odbyta dnia 25 marca 1933 roku z inicjatywy Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie. Lwów, 1933. – S. 34–35; Kowalewski K. Specjalne podstawy i zadania zrzeszeń (karteli) naftowych / Konrad Kowalewski // Ankieta naftowa odbyta dnia 25 marca 1933 roku z inicjatywy Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie. – Lwów, 1933. – S. 52.

¹² Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1931. – Lwów, 1932. – S. 140–141; Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie za rok 1932. – Lwów, 1933. – S. 134.

¹³ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – № 30. – Poz. 306. – 12 kwietnia. – Warszawa, 1932. – S. 509–510; № 89. – Poz. 754. – 18 października. – Warszawa, 1932. – S. 1813–1814; Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie za rok 1932. – Lwów, 1933. – S. 135; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 109.

¹⁴ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 109–110.

¹⁵ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 110.

¹⁶ Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. Lwów, 1925. – S. 118; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby

Handlowej i Przemysłowej we Lwowie w roku 1925. – Lwów, 1926. – S. 38; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1927. – Lwów, 1929. – S. 105.

¹⁷ Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1927. – Lwów, 1929. – S. 105.

¹⁸ Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie w roku 1928. – Lwów, 1930. – S. 47.

¹⁹ Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1929. – Lwów, 1930. – S. 55; Sprawozdanie z czynności izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1930. – Lwów, 1931. – S. 109; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1931. – Lwów, 1932. – S. 136–137; Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie za rok 1932. – Lwów, 1933. – S. 130.

²⁰ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 113.

²¹ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1934. – Lwów, 1935. – S. 110.

²² Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1935. – Lwów, 1936. – S. 92.

²³ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1936. – Lwów, 1937. – S. 112.

²⁴ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1936. – Lwów, 1937. – S. 113.

²⁵ Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. – Lwów, 1925. – S. 121.

²⁶ Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1926. – Lwów, 1927. – S. 94.

²⁷ Sprawozdanie z czynności izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1930. – Lwów, 1931. – S. 110.

²⁸ Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby Handlowej i Przemysłowej we Lwowie w roku 1925. – Lwów, 1926. – S. 38; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1927. – Lwów, 1929. – S. 107–108; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie w roku 1928. – Lwów, 1930. – S. 48.

²⁹ ДАЛЮ. – Ф. 1. – Оп. 18. – Спр. 2674. – Арк. 80; Ankiety, konferencje, posiedzenia // Wiadomości gospodarcze. – Lwów, 1930. – R. IX. – Nr. 11. – S. 198–199; Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – № 63. – Poz. 586. – 25 lipca – Warszawa, 1932. – S. 1230–1240; Mikucki T. Motoryzacja kraju i rolnictwo / Tadeusz Mikucki // Ankieta naftowa odbyta dnia 25 marca 1933 roku z inicjatywy Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie. – Lwów, 1933. – S. 111–112; Schaetzel S. Obecna sytuacja przemysłu naftowego... – S. 35–36; Sprawozdanie z czynności izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1930. – Lwów, 1931. – S. 110–111, 114–115; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1931. – Lwów, 1932. – S. 143; Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie za rok 1932. – Lwów, 1933. – S. 137.

³⁰ Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1929. – Lwów, 1930. – S. 56; Sprawozdanie z czynności izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1930. – Lwów, 1931. – S. 113–114.

³¹ Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1931. – Lwów, 1932. – S. 138.

³² Ankiety, konferencje, posiedzenia // Wiadomości gospodarcze. – Lwów, 1931. – R. X. – Nr. 16. – S. 310; Lwów, 1935. – R. XIV. – Nr. 22. – S. 317; Majewski M. W. Poszukiwanie złóż ropy... – S. 146; Mikucki T. Motoryzacja kraju... – S. 110; Schaetzel S. Obecna sytuacja przemysłu naftowego... – S. 37; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1931. – Lwów, 1932. – S. 138, 141; Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwo-

wie za rok 1932. – Lwów, 1933. – S. 135–136; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 122; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1935. – Lwów, 1936. – S. 98.

³³ Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie za rok 1932. Lwów, 1933. – S. 130–133.

³⁴ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1935. – Lwów, 1936. – S. 93; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1936. – Lwów, 1937. – S. 113–114.

³⁵ Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. – Lwów, 1925. – S. 121.

³⁶ Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. – Lwów, 1925. – S. 123.

³⁷ Sprawozdanie z czynności Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w latach 1922, 1923 i 1924. – Lwów, 1925. – S. 121; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1929. – Lwów, 1930. – S. 57–58.

³⁸ Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby Handlowej i Przemysłowej we Lwowie w roku 1925. – Lwów, 1926. – S. 38–39; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1926. – Lwów, 1927. – S. 94–97.

³⁹ Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie w roku 1927. – Lwów, 1929. – S. 108–110; Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie w roku 1928. – Lwów, 1930. – S. 48.

⁴⁰ Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie w roku 1929. – Lwów, 1930. – S. 49; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1929. – Lwów, 1930. – S. 58.

⁴¹ Sprawozdanie z czynności oraz protokoły posiedzeń plenarnych Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie w roku 1928. – Lwów, 1930. – S. 49; Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1929. – Lwów, 1930. – S. 60; Sprawozdanie z czynności izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1930. – Lwów, 1931. – S. 112–113; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1934. – Lwów, 1935. – S. 112; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1935. – Lwów, 1936. – S. 94; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1936. – Lwów, 1937. – S. 115–116.

⁴² Sprawozdanie z czynności izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1930. – Lwów, 1931. – S. 112–113.

⁴³ Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1931. – Lwów, 1932. – S. 140.

⁴⁴ Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie za rok 1932. – Lwów, 1933. – S. 13–132.

⁴⁵ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 119

⁴⁶ Schaetzel S. Obecna sytuacja przemysłu naftowego... – S. 29–32; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 115–116.

⁴⁷ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 117

⁴⁸ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1934. – Lwów, 1935. – S. 110

⁴⁹ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1935. – Lwów, 1936. – S. 93–94.

⁵⁰ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1936. – Lwów, 1937. – S. 115.

⁵¹ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 116; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1935. – Lwów, 1936. – S. 96.

⁵² Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 116

⁵³ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1935. – Lwów, 1936. – S. 96–97 Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1936. – Lwów, 1937. – S. 114, 117.

⁵⁴ Sprawozdanie z czynności Izby przemysłowo-handlowej we Lwowie za rok 1931. – Lwów, 1932. – S. 140; Sprawozdanie z czynności Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie za rok 1932. – Lwów, 1933. – S. 133; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1933. – Lwów, 1934. – S. 116–117; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1934. – Lwów, 1935. – S. 112; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1935. – Lwów, 1936. – S. 96; Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1936. – Lwów, 1937. – S. 116–117.

⁵⁵ Sprawozdanie z czynności oraz o stanie gospodarczym w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie w roku 1936. – Lwów, 1937. – S. 116.

⁵⁶ Salomon de Friedberg H. Dwudziestolecie przemysłu naftowego / H. Salomon de Friedberg // Polska Gospodarcza. – Warszawa, 1938. – R. XIX. – Z. 46. – 12 listopada. – S. 1623.

Роман Масик.

Нафтопереробна промисловість в Східній Галичині у міжвоєнний період.

У статті з'ясовано, що у міжвоєнний період нафтопереробна промисловість Східної Галичини перебувала в кризі. Першочергово до цього призвело зменшення виробництва нафти-сирцю. Були втрачені традиційні експортні ринки, зменшувалося внутрішнє споживання, не вдалося належно організуватися.

Roman Masyk.

Petroleum-Refining Industry In Eastern Galicia During the Interwar Period.

In the interwar period the oil-refining industry of Eastern Galicia was in crisis. Its immediate cause was the decrease of raw oil production. The traditional export markets were lost, internal consumption was subsiding, and the industry lacked proper reorganization.